

Студент 4 курсу
факультету економічної інформатики ХНЕУ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЗА РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто проблеми статистичної оцінки рівня життя населення України. Визначено показники, що характеризують рівень та якість життя населення. Запропоновано шляхи подолання негативної тенденції соціальної поляризації суспільства через використання статистичної оцінки рівня життя населення в Україні.

Аннотация. Рассмотрены проблемы статистической оценки уровня жизни населения Украины. Определены показатели, которые характеризуют уровень и качество жизни населения. Предложены пути преодоления негативной тенденции социальной поляризации общества через использование статистической оценки уровня жизни населения в Украине.

Annotation. The article is devoted to the problems of measuring the living standards of the population of Ukraine. The indicators that characterize the level and quality of life are identified. The ways to overcome the negative trend of social polarization of society, through the use of statistical assessment of living standards in Ukraine are offered.

Ключові слова: рівень життя населення, якість життя, потреби, доходи, потенціал, розвиток рівня життя населення.

Питанням методології дослідження рівня життя населення присвячені роботи вчених: Базилюка О. В., Бондаря І. К., Гейця В. М., Даниленко О. І., Кваснюка Б. Є., Куценко В. І., Лібанова Е. М., Лукінова І. І., Мандибуря В. Є., Новикова В. М., Ревенко А. Х.

Більшість названих вчених сходяться на думці, що економічний розвиток будь-якої країни світу, включаючи Україну, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. Соціально-економічна категорія "рівень життя населення" використовується в науковій літературі, у правових і нормативно-господарських документах для характеристики ступеня задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у суспільстві, тобто якості життя населення, величини його добробуту та благополуччя і слугує важливим соціально-економічним критерієм у процесі вибору напрямів і пріоритетів економічної та соціальної політики держави [1].

Рівень життя населення визначається, з одного боку, складом і величиною потреб у різних життєвих благах (продуктах харчування, одязі, житлі, транспорті, різних комунальних і побутових послугах, освіті, медичному обслуговуванні, культурно-просвітніх заходах і т. д.), з іншого боку – можливістю їхнього задоволення, виходячи з пропозицій на ринку товарів та послуг і реальних доходів людей, їхньої заробітної плати. У свою чергу, і розмір реальної заробітної плати, і рівень життя населення визначаються ступенем ефективності виробництва на основі використання досягнень науково-технічного прогресу, масштабом розвитку і якістю сфери послуг, освітнім і культурним рівнем населення [2].

Підкреслюючи соціальну складову в оцінці рівня життя, цілий ряд вчених пропонують такі показники, як величина валового і внутрішнього продукту, національного доходу і реального доходу на душу населення, забезпеченість житлом, величина товарообігу й обсяг послуг на душу населення та ін. Про рівень життя побічно свідчать також показники народжуваності та смертності населення, середньої тривалості життя та ін.

На думку вчених, до числа показників, які мають значний вплив на рівень життя населення, в першу чергу відносять наявність економічного потенціалу в країні, можливості для його реалізації, величину національного доходу і т. д. [3].

Із показників рівня життя населення, що мають пряме відношення до організації оплати праці і встановлення її мінімальних розмірів, в роботі [4] використовуються такі поняття, як продовольчий і споживчий кошики, прожитковий мінімум, бюджет прожиткового мінімуму.

Про рівень життя в країні можна судити і за співвідношенням забезпечених і бідних верств населення. У світовій практиці розрізняють дві основні форми бідності: абсолютну – за відсутності доходу, необхідного для забезпечення мінімальних життєвих потреб особи або сім'ї, і відносну – коли дохід не перевищує 40 – 60 % середнього доходу по країні. В Україні частка населення, що перебуває за межею бідності, за останнє десятиріччя значно збільшилася. Мінімальні життєві потреби українців оцінюються нині за набором товарів і послуг, включених у прожитковий мінімум. Структура бюджету прожиткового мінімуму включає, крім витрат на харчування, витрати на непродовольчі товари, послуги, податки та інші обов'язкові платежі.

Компонентом рівня життя, який відстає найбільше, особливо порівняно з розвинутими країнами, в Україні є види послуг населенню. У розвинутих країнах платні послуги займають в споживчому бюджеті населення, як правило, більше місце, ніж харчування. Ці послуги, по-перше, не співвідносні з українськими за складом, по-друге,

Світовий досвід свідчить, що сучасна держава може стійко розвиватися й формувати власне майбутнє тільки за умови, якщо її економічна політика спрямована на поліпшення рівня та якості життя громадян, розширення їх можливостей. Для цього необхідно не тільки збільшувати доходи населення, а й поліпшувати багато інших компонентів рівня і якості життя населення: створювати реальну рівність для здобуття освіти і працевлаштування; забезпечувати рівні можливості для чоловіків та жінок; підтримувати високий рівень медичного обслуговування; забезпечувати якісне харчування та ін. Основним показником, який офіційно використовується фахівцями ООН для зіставлення оцінки рівня і якості життя населення в різних країнах світу, є індекс людського розвитку (ІЛР). Він становить інтегральну оцінку трьох складових компонентів, що характеризують довголіття, рівень освіти і доходів населення країн світу. Так, під час розрахунків ІЛР регіонів країни використовуються окремі показники, які оцінюють випадкові ймовірнісні явища, а не базові характеристики рівня і якості життя населення. Це, наприклад, кількість дорожньо-транспортних пригод на 100 км доріг, питома вага народжених поза шлюбом, середній дохід від особистого господарства та ін.

На жаль, в Україні з 1991 по 1999 р. тривав довгостроковий період падіння життєвого рівня населення. При цьому мали місце не лише тривалий спад виробництва, а й глибоке розшарування суспільства. Якщо порівнювати окремі країни, то співвідношення доходів багатих і найбідніших верств населення у Китаї становить 7:1, у країнах ЄС – 5:1, в Японії – 3:1, а в Україні – 30:1 [5].

Тому однією з найбільш складних проблем регіонального розвитку залишається низький рівень життя населення та поглиблення регіональної диференціації його доходів. Міжрегіональне зіставлення рівнів життя населення є складним завданням соціально-економічного виміру. Сучасна статистична наука володіє певними підходами та зазначеною системою показників, що дозволяють здійснити оцінку просторової диференціації рівня життя населення України.

Так, у 2005 році Державним комітетом статистики України була випробувана методика оцінки рівня та соціально-економічних умов життя населення регіонів України. Запропонована методика передбачає побудову інтегрального композиційного індексу, виходячи з 11 блоків показників, кожний із яких характеризує один з аспектів досягнутого рівня та тенденцій розвитку потенціалу населення регіону, серед них: 1) населення; 2) рівень життя; 3) соціальна сфера; 4) споживчий ринок товарів та послуг; 5) ринок праці; 6) промислове виробництво; 7) сільськогосподарське виробництво; 8) забезпеченість населення житлом; 9) забезпеченість населення засобами транспорту та зв'язку; 10) рівень злочинності; 11) стан довкілля [6].

Наявний підхід до оцінки соціально-економічного розвитку регіонів підпорядковується концепції сталого розвитку, згідно з якою основною метою економічної діяльності є не нарощування обсягів виробництва, а забезпечення високого рівня життя населення за належного захисту і збереження навколишнього середовища.

В основі сучасної державної політики подолання бідності та підвищення рівня життя населення має бути визнання того, що цієї мети не можна досягти виключно шляхом підтримки знедолених. Необхідні комплексні підходи, орієнтовані як на бідні, так і на відносно забезпечені верстви суспільства [7]. Зусилля держави щодо підвищення рівня життя всіх верств населення незалежно від їх матеріального стану мають спиратися на забезпечення сталого економічного зростання, всебічний розвиток і максимальне повне використання трудового потенціалу країни.

Подолання вкрай негативної тенденції соціальної поляризації суспільства передбачається через впровадження механізмів зниження економічної нерівності шляхом запровадження гнучкої податкової політики, соціальних трансфертів, стимулювання малого та середнього бізнесу, захисту прав дрібних акціонерів, легалізації тіньової діяльності й незареєстрованих доходів.

Запропоновані заходи, які спираються на об'єктивну статистичну оцінку рівня життя населення, сприятимуть підвищенню добробуту населення України незалежно від географічного місця розташування регіону держави.

Наук. керівн. Грачов В. І.

Література: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 2. Перехідна економіка / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Лібанова та ін. ; за ред. В. М. Гейця. – К. : Вища школа, 2003. – 591 с. 3. Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України : монографія / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Х. : Видавничий дім "ІНЖЕК", 2003. – 226 с. 4. Махсма М. Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини / М. Б. Махсма. – К. : Вид. Європейського ун-ту, 2003. – 188 с. 5. Проніна І. І. Аналіз рівня життя населення України / І. І. Проніна // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України : зб. наук. пр. – Тернопіль : Економічна думка. – 2003. – Вип. 2. – С. 303–307. 6. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика / Л. Ф. Удотова. – К. : КНЕУ, 2002. – 376 с. 7. Узунов Ф. В. Визначення понять і компонентний склад оцінки рівня та якості життя населення регіонів України / Ф. В. Узунов // Економіка розвитку. – 2003. – № 4(28). – С. 20–24.